

---

УДК 81'276.2:811(497)  
81'42:811(497)

**Предраг Мутавцић, Ана Сивачки**  
Универзитет у Београду  
Филолошки факултет

## БАЛКАНСКИ ЈЕЗИЦИ И ОПСЦЕНИ ДИСКУРС<sup>1</sup>

**Сажетак:** Компаративном анализом спроведеном на одабраном корпусу, у овом раду разматра се опсцени дискурс у балканским језицима, као један од недовољно истражених спољнолингвистичких аспеката у оквиру савремених лингвистичких проучавања и то у циљу утврђивања степена њихове лексичке подударности и неподударности. Иако несродни, балкански језици садрже и извесан број универзалних лексичких и формално-граматичких елемената опсценог лексичког фонда, на основу којих их је могуће сврстати у неколико различитих категорија.

У складу с критеријумом непосредног односа према опсценој лексици, укупно девет разматраних балканских језика сврстали смо у три основне категорије: језици са (1) слободним, (2) стриктним и (3) релативним односом. С друге стране, семантичком анализом заснованом на лексичком фондусу који улази у састав опсценог дискурса код језика обухваћених анализом, могуће је извршити и поделу у две основне групе: (i) група језика с готово неограниченим лексичким фондом који улази у састав опсцене лексике и (ii) група језика с ограниченим фондом лексема у том смислу.

**Кључне речи:** опсцени дискурс, опсцена лексика, вулгаризми, балкански језици, подударност, неподударност, семантичка типологизација

### 1. Уводно разматрање

Опсценост је наша реалност и, ма колико постојала тежња у друштву да се она елиминише у свим облицима живота и рада, она је и даље присутна у већој или мањој мери, чује се на најразличитијим местима, а поводи за њену појаву се крећу од оних најразличитијих, од оних најбезазленијих па до оних најтрагичнијих и најтежих. Подручје Балканског полуострва дуги низ деценија у бројној стручној литератури било је посматрано као (условно речено, последње) европско подручје дивљаштва, варварства, примитивизма (Arnold, 1838-43: 492; Hobhouse, 1813: 585; Walker, 1897: 252; Walsh, 1836: 141), па самим тим и вулгаризма и најгорег облика људског понашања. Нажалост, од овог виђења се није много одступило, а као додатни аргумент за изнето може послужити и следеће запажање како се „у балканском дијалогу” саговорници нор-

---

<sup>1</sup> Рад је урађен у оквиру пројекта 178002: *Језици и културе у времену и простору*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

мално вређају, псују, понекад и потуку, а најрадије би се узајамно потаманили“ (Telebaković, 2011: 154).

Иако о опсценом дискурсу готово да није било доскора речи у стручној литератури код балканских народа, историјски сагледано (према ономе што смо успели да истражимо) интересовање за истраживање „недоличног говора“ и „срамотне лексике“ код једног од балканских народа забележено је релативно рано и то већ 1933. објављивањем дела *Сексуално у нашој народној поезији* Александра Костића (прво издање: 1933, Београд; друго издање: 1978, Загреб: Медицинска књига). Неколико деценија касније из Вукове рукописне заоставштине објављене су *Особите пјесме и поскочице*<sup>2</sup> које сигурно не би привукле изузетну пажњу јавности (напомињемо да је целокупан тираж био распродат у рекордно кратком времену) да нису садржавале елементе народне еротике и опсценизма. Још већу популарност је ова врста народне поезије доживела када је Благоје Јастребић начинио избор из те грађе приредивши је у сада већ далеко гласовитој збирци *Црвен бан* (1979, Београд: Просвета). Већ следеће (1980) године, као својеврстан одговор на ову Вукову збирку, у Загребу је приређивач Игор Мрдуљаш штампао посебну збирку песама под насловом *Кудирља и вретено* (Загреб: Знање). Обе збирке су јединствене и сасвим особите, јер су први пут у јавност изнеле једну мало познату страну лирике и српског и хрватског народног певања, посебно уколико имамо у виду да се у патријархалним конзервативним друштвима, каква су балканска, у којима се и даље негује ратнички дух и култ личности мушкарца-јунака, такве теме, као и њихов језик, сматрају и недоличним и неприхватљивим.

Међутим, без обзира на све моралне забране и ограде, опсцени дискурс је остао и опстао не само у балканским друштвима и има тенденцију да се даље развија и богати баш као и било који други облик дискурса.

## 2. Псујем, дакле, јесам

У својој подужој есејистичкој расправи под насловом *Да ли опсценост изазива морално зло?*, Копелман је навео како су судови широм САД, и поред тога што у Првом уставном амандману стоји да „влада не поседује моћ ограничавања изражавања на основу идеја, порука, садржаја или теме“, донели бројне пресуде баш у вези са неадекватним начином говора или обраћања било на формалном нивоу (јавна места, посао) било на неформалном (попут приватног окружења) (Correlman, 2005: 1636). На основу ове примедбе би се могло поставити питање дефинисања и схватања слободе говоре, односно да ли се опсцени начин обраћања може икако уврстити у слободу говора. И поред тога што су бројни гледаоци протествовали против недоличног понашања прошлогодишњег учесника *Фарме 5* Лепог Миће, чији је опсцени дискурс заиста био

<sup>2</sup> Реч је о збирци под насловом *Српске народне пјесме* из необјављених рукописа Вука Стефановића Караџића, књига пета, Београд: САНУ, 1974.

невероватно богат и разноврстан, продукција тог програма га је ипак држала и није кажњавала, али га је одмах избацила због националистичког понашања и „говора мржње“.<sup>3</sup> Недавно је Апелациони суд у Мајамију одредио адвокату Александру Михаелису дводневну казну затвора зато што је маја 2013. током суђења „мумлао на румунском псовке и непристојно гестикулирао“ а што је суд окарактерисао „увредљивим поступком“.<sup>4</sup> Почетком ове (2014) године су сви светски медији пренели невероватну вест □ да су надлежне власти Небраске (држава Омаха) по хитном поступку одузеле малишана од родитеља који су га научили да псује, а то су чак илустровали и постављеним видео записом на Јутјубу на коме се види како га отац додатно подстиче да употребљава недоличан дискурс<sup>5</sup>.

Према свему судећи, опсценост се ни у једном савременом друштву не посматра као демократско право слободе говора, будући да она, по правилу, превазилази укусу не само толеранције, грађанске културе, цивилизованог начина обраћања, него и принципе парламентаризма и људске комуникације. Опсцени дискурс јесте посебан развијен и релативно богат вид реторичког говора који, иако је релативно добро познат свим говорницима једног језика, треба да се широко избегава сходно друштвеној конвенцији. Не треба, међутим, заборавити да се опсцена лексика још сматра недодирљивим табуом, па се због тога не препоручује њено усвајање нити коришћење. То се најбоље види у чињеници да бројни свршени студенти страних језика заиста располажу једним широко развијеним речником у коме место имају разноврсни термини, синоними, антоними те да су у стању да препознају семантичке нијансе у значењима речи, али да је дијапазон њиховог опсценог речника или никакав или релативно слабо израђен. Разлог томе ваљало би тражити у још важећем ставу академске јавности да место учења опсценог дискурса није и не може никако бити на званичном академском (факултетском, институционалном) нивоу, већ да је он резервисан за приватну сферу, односно препуштено је појединцу да сам одлучи да ли ће га савладати и у којој мери.

У бројним речницима, монолингвалним или билингвалним, савремених језика опсцена лексика се најчешће не може наћи или, уколико је којим случајем дата, налази се тек у траговима. Када је реч о речницима савремених балканских језика, колико смо запазили, опсцена лексика је у последње време далеко више присутна, а разлог се највероватније крије у томе што је већина двојезичних речника балканских језика урађена према енглеском моделу (енглески је или полазни или циљни језик) у коме опсцена лексика као таква заиста фигурира. Отуда се у балканским речницима могу пронаћи преводи безмало свих енглеских опсцених речи. Наравно, ово је само констатација која

<sup>3</sup> Видети о томе више на: <http://www.pulsonline.rs/farma-5/sva-desavanja/2973/ekskluzivno-izbaceni-mica-nekome-moze-da-se-psuje-dete-foto>.

<sup>4</sup> Видети више о томе на: <http://www.winknews.com/Local-Florida/2014-04-02/Court-Romanian-mumble-means-contempt-for-lawyer>.

<sup>5</sup> Погледати видео на: <http://www.youtube.com/watch?v=AAIqMPBg-2g>. Детаљније о томе на: <http://edition.cnn.com/2014/01/08/us/nebraska-swearing-toddler/>.

се не би могла сматрати као једино валидном. Не треба пренебрегнути и то да балканска друштва у последње време пролазе кроз широки спектар друштвено-културних ломова који, између осталог, подразумевају и појаву нових слобода, самим тим и новог односа према опсцености и еротици. Уколико су до пре три-четири деценије преводиоци имали директиву да сваку „скарадну реч“ изоставе или, ако је никако не могу изоставити, да је на сваки начин ублаже, будући да се сматрало да се тиме „морално квари социјалистичка омладина“, данас је готово немогуће пронаћи превод филма без иједне опсцене речи или краћег опсценог дискурса. Штавише, све су гласнији и учесталији позиви да се опсени дискурс у преводима сведе на једну релативно разумну меру, што ће рећи да преводиоци нису дужни нити су у обавези да сваку такву реч или реченицу дословно преведу. Дакле, нешто се може, па и мора, изоставити, јер се, по логици ствари, подразумева.

Када је угледни мађарски лингвиста Олга Пенавин 1973. објавила књигу под насловом *Говор и вулгарни језик: утицај говора на вулгарни језик* (Nyelvjárás és köznyelv: a nyelvjárás hatása a köznyelvre), сасвим је смело предвидела како ће у новом, социјалистичком, друштву опсени дискурс у потпуности нестати. Према њеном виђењу, опсценост је карактеристика капиталистичког друштва у коме постоје оштре класне противуречности и нагомилани конфликтни односи који се не могу на природан начин разрешити. Како у социјалистичком друштву сви друштвени сукоби и класне разлике не постоје, једино што је потребно јесте време да би се рђаво наслеђе капитализма, односно опсцена лексика и дискурс, сасвим искоренили. Нажалост, можемо само констатовати да не само да није била у праву него ју је и животна пракса у потпуности демантовала.

Колико је опсцена лексика заиста жива у језику могу нам илустровати две народне изреке, једна руска и једна мађарска. Руска вели *Речь без мата – щи без томата* – „Говор без псовке је као шчи без парадајза“, а мађарска *A nyelv gazdagsága a káromkodásban rejlik.* – „Богатство језика види се у псовкама“. Без обзира на велику присутност опсцене лексике у балканским језицима, о њој је писано тек узгредно, а највећи и најсвеобухватнији број радова посвећен је, уколико смо правилно обавештени, управо српској.<sup>6</sup>

<sup>6</sup> Овде ћемо дати само кратак извод из тих радова:

Данко Шипка □ *Опсцене ријечи у српскохрватском језику* (Warszawa, 1993; Прометеј, 1998),

Свенка Савић □ *Истраживање савременог градског комплекса: употреба псовки у конверзацији* (Радови МСЦ, 1995),

Дубравка Валић-Недељковић – *Псовке у средствима масовног комуницирања* (РТВ теорија и пракса, 1996),

Недељко Богдановић – *Опсцена лексика* (Ниш, 1998),

Свенка Савић-Вероника Митро □ *Псовке!!* (Нови Сад, 1998),

Живорад Недељковић – *О лековитости псовке: беседа изговорена приликом примања награде „Бранко Миљковић“* (Градина, 2001),

Борис Главач – *Псовке* (Прометеј, 2006).

### 3. О опсценој лексици

У раду посвећеном вештини псовања у класичним језицима Еколс је истакао да је псовање највероватније потекло код наших древних предака како би се обезбедило ослобођење од фрустрација и беса. Псовка је тако постала „разумно прихватљива замена за очигледну непристојну радњу“ (Echols, 1951: 291). И данас знатан број људи сматра употребу опсцених речи неморалним чином којим се надомешта неразвијен речник говорног лица. А како је забрањена, проказана, она има још учесталију употребу у свакодневном говору. У хришћанству речи које се односе на најсветије елементе, попут Бога, Христа, Богородице, цркве и слично, баш зато што су постале толико сакралне и неприкладне за свакодневну употребу ушле су у безмало бројне опсцене комбинације. То се посебно може осетити на Балканском полуострву, особито на јужнословенском, мађарском те румунском говорном подручју, док доста ређе на грчком и албанском. У следећој табели су дати неки од примера код којих постоји потпуно или делимично поклапање или поклапање одсуствује, али су преводни еквиваленти мање или више приближни:

<b>Јебем ти Господа Бога!</b>	Az Úristenit! Ta qifsha Zotin tënd! Γαμώ το Χριστό σου!
<b>Јебао те Господ Бог!</b>	Futu-te Dumnezeu!
<b>Јебем ти Богородицу!</b>	Γαμώ την Παναγία σου!
<b>Јебаћу ти Господа Бога!</b>	Az Isten bassza meg! (= „најебаће вас Бог“)
<b>Марш у божју матер!</b>	
<b>Јебем ти свеца чупавог!</b>	
<b>Të vraftë Zoti!</b>	Бог те убио!
<b>Ta humbtë Zoti farën!</b>	Дабогда ти се семе затрло!
(= „да ти Бог семе затре!“)	
<b>T'i verboftë Zoti sytë</b> (= „да те Бог ослепи!“)	Оћоравио, дабогда!
<b>Az Isten faszát!</b> (= „у божји курац“)	А у курац!
<b>Az Isten bassza meg a бүдös rücskös kurva anyádat!</b>	Да ти јебем ону
(= „јебао ти Бог ону курвинску,	смрдљиву мајку
смрдљиву, смежурану мајку“)	у пичку!
<b>Bүdös Isten faszát jó!</b>	Набио се на курац!
(= „да те смрдљиви божји курац добро набије“)	
<b>Futu-ți biserica mății Dumnezeii mății!</b>	Јебем ти све по црквеном
(= „да ти јебем све мајчине богове“)	списку!
<b>Marș futu-ți biserica mății!</b>	Да ти јебем цркву у пичку!
(= „марш, да ти јебем мајчину цркву“)	

Према Еколсу, тиме што су ове речи биле посебно издвојене, оне „су аутоматски постале погодне за псовање“ (ibidem, 292).

Основни проблем с опсеном лексиком је и тај што се опире свакој конвенционалној друштвеној цензури и контроли, што се на њу не може утицати, будући да је њено стварање и развијање спонтано. Како се обично вели, она је, са тачке гледишта екологије језика, токсични отпад у форми „посебних језичких форми које не заслужују поштовање“ (Bright, 1966: 129–131). Да би се заштитила руска језичка култура од рђавих утицаја, председник Владимир Путин потписао је посебан *Закон о забрани ненормативне лексике* (Закон о запрете ненормативной лексики в произведениях искусства<sup>7</sup>) у коме се таксативно не наводи списак свих речи које би се могле подвести под термин ненормативне лексике већ Закон предвиђа да стручњаци дају у том погледу своју реч. Руско Министарство културе је добило у задатак да строго надгледа рад позоришта и свих медија и одговорно је за издавање потврда за дистрибуцију филмова □ тек када цензори дају сагласност да је садржина филма у складу са новим прописима може се емитовати. Време ће показати да ли је овај вид пуристичке борбе усмерен највише против опсцене лексике на јавним местима (позориште, бископи, концерти итд.) био плодотворан и сврсисходан. Чињеница је и то да је априла 2013. у Русији усвојен сличан закон о забрани псовања у медијима, па је, с тиме у вези, Институт за руски језик при Руској академији наука децембра 2013. објавио „листу“ речи које се сматрају скарадним. Да парадокс буде већи, та листа садржи свега четири речи, и то: именовање мушког и женског полног органа, реч која се односи на вођење љубави и реч за описивање/именовање промискуитетне жене!

Хауген је у свом есеју посвећеном језичкој екологији навео да је заиста неопходно проучавати сваки језик у његовом реалном окружењу у оквиру друштвених норми и његово функционисање на свим нивоима, без обзира на врсту и тип лексике која се користи у стварању исказа (Haugen, 1971: 24). Лабов је подвукао важну чињеницу: ниједан однос између људи није немушт, већ се језички јасно испољава (Labov, 1967: 147–248). Друкчије речено, уколико је језик конкретан и децидно средство за изражавање наших размишљања, ставова, емоција и слично у свакој врсти међуљудских односа, онда све што чини један језик, укључујући и опсцену лексику, налази се у конкретној функцији изражавања како реалног окружења тако и самог интерактивног односа. Зато се поставља питање одрживости законске забране употребе опсцене лексике у Русији, будући да је опсценост – у виду псовки, вулгарности и клетви □ укорењена у безмало сваком језику и опште је прихваћена (Grice, 2010). Језик је са своје стране веома еластична категорија и сасвим је реално очекивати да се у колоквијалној комуникацији појаве нове речи и изрази у виду еуфемизама и неологизама као природна реакција на неприродну акцију. Отуда проистиче и ново питање – да ли постоји довољно висока новчана казна која ће спречити људе да псују, односно да поведу више рачуна о томе шта и где говоре.

<sup>7</sup> Закон је ступио на снагу 1. јула 2014. године.

Психолог Џеј (Jay, 2009) је проучавао семантички распон опсцених речи и груписао их по типовима на: сексуалне, профане/богохулне, гадне предмете, имена животиња, расне и полне погрде, девијације (психолошке, физичке, или друштвене) и предачке/родовске алузије. То је ограничен распон тема, али изузетно креативан и граматички неједнако флексибилан. Џеј повезује њихову употребу са друштвеним табуима и типовима личности и истиче њихову очигледну катарзичну вредност. Оне ослобађају притиска и преусмеравају агресију, или - другим речима - боље је викати и псовати него у тишини посегнути за оружјем.

Међутим, њихова забрана је универзална готово колико и саме речи. Она се односи чак и на учионице у којима се језик предаје, мање-више једино место где би се очекивало да опсцене речи буду сврстане у одређени поредак и да се користе у складу са правилима понашања. Опсцена лексика се а priori санкционише и избегава на академском нивоу на коме се студенти припремају за институционално студирање језика (Palmer, 1974: 227), односно за професионално обучавање где опсценој лексици, по правилу, нема места. Али, опсцена лексика има своју семантичку вредност, баш као и свака друга. Кинан је посебно указао на неколико претпоставки важних за лингвистичку семантику на основу којих је могуће извршити евалуацију и опсцене лексике. По њему, само на тај начин је могуће утврдити њену суштинску вредност и значај (Keenan, 1971: 48-49). То значи да ако је нешто у језику *trash*, треба истражити због чега је *trash*, па тек онда донети одлуку да ли је потребно тога да се клонимо или не. Дакле, уколико су опсцене речи толико 'природне', толико друштвено корисне и толико свеprisутне, који је смисао у њиховом несврставању у силабус за учење језика?

Познавање значења „зобрањених“ речи саставни је део културолошког, друштвеног и прагматичког аспекта познавања језика. Истраживања указују на то да је дискреција неопходна за „успешно псовање“. У разматрању спољно-лингвистичких аспеката попут овог, постоје правила за псовање која не могу бити занемарена. Када говорник прекрши ова правила, слушаоци најчешће суде негативно о карактеру говорника. Изворни говорници настоје да изаберу сопствену прилику у којој ће псовати с опрезом. Пошто околина утиче на врсту комуникације међу говорницима, ово је битно за правилно разумевање да јавна и приватна природа говорне ситуације одређује прихватљивост опсцене лексике. Упркос рационалном поимању 'стандарда пристojности', још има трагова страха од божанске казне у нашем ставу, потајни атавистички страх и веровање да су на неки начин опсцене речи превише страшне да бисмо их гледали на папиру. На пример, употреба опсцених речи забрањена је на формалним дешавањима, и када се једна од њих провукла приликом церемоније доделе Златног глобуса пре неколико година, у говору који је одржао певач Боно приликом уручивања награде, реакције су биле бурне и чак је било претњи кривичним гоњењем. Када су скандализоване новине цитирале Бонов говор, употребиле су звездице и штампале његове речи на следећи начин: '*This is really, really, f\*\*\*ing brilliant*'. Нема сумње да су сви читаоци знали која слова недостају,

па се намеће питање зашто уредници новина сматрају да треба да будемо поштеђени тога да их видимо на папиру.

Гледаоцима антологијског филма *Мари на Дрину* остала је у сећању завршна сцена у којој је мајор Курсула сочно опсовао у само једној реченици: „Дрино, јебем ти...“ чиме је, на неки начин, подвукао сву суштину ратовања. Колико би ова сцена била сасвим беживотна да је којим случајем морала бити цензурисана! Слично се може запазити и када је реч о филму *Ко то тамо пева* где опсцена лексика провејава умерено, што ће рећи да она адекватно прати радњу филма, пошто је дата са мером; будући пратећи елемент, не изазива згражавање већ смех и позитивне реакције.

Да се од опсцене лексике може лагодно живети, потврдио је једном приликом у интервјуу датом Телевизији Фокс глумац Сергеј Трифуновић. У емисији *Exclusive*<sup>8</sup> приказана је кратка репортажа о њему и о његовом раду у САД. Када је било речи о томе како је зарадио први глумачки хонорар, признао је да је у филму *Следеће* (Next), у коме је глумио са Николасом Кејдом, од само две изговорене речи лагано живео годину дана. Из приказаног инсерта видело се да је то била само једна реченица: „Пичка матерна!“

#### 4. Балкански језици и њихов однос према опсценом дискурсу

Уврежено је схватање да се опсцени дискурс чује једино из устију нижих друштвених слојева, па се као илустрација за то узима фразеологизам који у свим балканским језицима гласи исто □ *псује као кочијаш* (káromkodik, mint egz kocsis /мађ./; а њнја са un bigjar; псува като каруцар /буг./; пцуе како кочијаш /мак./; βρίζω σαν каротσιέρης;).<sup>9</sup> Истоветни фразеологизам постоји и у тосканском дијалекту, а гласи *bestemmiare come un barrocciaio*. Својевремено је словеначки политичар Рупел назначио како је и код Словенаца у Београду, током заседања Савезне скупштине бивше Југославије, „у правом мушком друштву употреба војничког речника и српских псовки била веома омиљена“ (Rupel, 1986: 50). Свакодневица показује да није тако како се сматра и да безмало у једнакој мери опсцени дискурс употребљавају и богати и сиромашни, и образовани и необразовани. Мада је суштина иста, разлике се виде у томе што они

<sup>8</sup> Емитована је 11. октобра 2010. године.

<sup>9</sup> Овај раширени балкански фразеологизам најближи је конструкцијски и значењски идиомима у енглеском, италијанском и француском у којима, уместо кључне речи „кочијаш“, фигурирају „морнар/војник“, односно „лучки радник/Турчин“:

*to curse like a sailor / trooper*  
*maudire comme un marin*  
*bestemmiare come uno scaricatore di porto / un turco*

Насупрот њих, у немачком фразеологизму у истој конструкцији *schimpfen wie ein Rohrspatz* конституентски елемент представља зооним у виду имена птице, мочварне стрнадице, док се у руском језику за наведени фразеологизам употребљава посебна идиоматска конструкција која гласи: *на чѐм свет стоит*.



„неуки“ јесу језички директнији, односно „сасвим прости“, док су они „учени“ језички увијенији, отменији, односно „веома фини“. Отуда они први „јебу“, ови други „воде љубав“, за оне прве нека је жена „курва“ и „профукњача“, за оне друге је та иста жена „лаког морала“, „развратна“, односно „морално по-срнула“. Свакако је да је очита разлика у начину представљања једне те исте садржине те да образовани слојеви настоје да путем еуфемизама и поступци-ма стилског улепшавања реторике пронађу што неутралнији, али ништа мање сликовитији начин дескрипције и квалификације онога што желе да објасне или кажу. Зато је психоаналитичар Ференчи назначио како је концепт опсцен-ног дискурса веома важан, пошто „опсцени свет има својствену снагу којом присиљава слушаоца да у себи представи објекат на који се мисли, сексуалне органе или функцију, у самосталној истинитости“ (Ferenczi, 1916: 117). Другим речима, опсценост нас принуђује да одређене радње и поступке које чујемо из устију саговорника, заиста дословно замислимо, тј. представимо себи као очигледност.

Основну структуру опсценог дискурса балканских језика карактерише посебна врста амалгама различитих културних, друштвених, националних, ци-вилizacionских и религијских табуа који су додатно обогаћени тренутним до-гађајима на друштвено-политичком и националном плану. На пример, у Грчкој се од тренутка избијања кризе и од погоршања односа с Европском унијом, а посебно са Немачком, могу прочитати и чути најразличитији облици опс-ценог дискурса у којима вербал *γαμέω* има најистакнутије место. Тако се на блогу *Филалитис* (Φιλολίθης) појавио краћи текст у коме се описује следећа сцена – када је показано једном купцу у радњи да су и паковања шаргарепе увезена из Немачке, он се разбеснео викавши без икаквог обзира „јебем ти Немачку, да ти јебем!“ (Γαμέω την Γερμανία μέσα, γαμέω!).<sup>10</sup> У грчком парламенту ухваћени су бројни посланици и позиције и опозиције како се током својих говора за и против реформи те расправа о додатном затезању каиша обраћају једни другима веома сочним опсценим дискурсом. Ово се нарочито односи на посланике Златне зоре као и њиховог ухапшеног председника Михаљољакоса који су познати по томе да у својој реторици не беже од најразличитијих видова безочних квалификација. У последње време најпрозиванији политичар и посланик јесте Петрос Тацопулос који и на свом налогу на Фејсбуку и на другим друштвеним мрежама без пардона употребљава најразличитије форме грчког опсценог дискурса, особито када треба да окарактерисе неку странку или политичку личност. Зато се у грчким електронским новинама *iefimerida* крајем 2012. појавио подужи чланак о овом политичару под насловом *Петрос Тацопулос, како је један писац о култури и политичар спао на псовање попут лучког радника?*<sup>11</sup> где су листом побројани сви његови најзначајнији и вербални

<sup>10</sup> <http://filalithisblog.blogspot.com/2011/03/blog-post.html>

<sup>11</sup> Видети више о томе на следећој страници:

<http://www.iefimerida.gr/news/77289/%CF%80%CE%AD%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%82%CF%84%CE%B1%CF%84%CF%83%CF%8C%CF%80%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%BF%CF%82%CF%80%CF%8E%CF%82%CE%AD%CE%BD%CE%B1%CF%82%CE%BA%CE%BF%82>

и писани опсцени дискурси начињени у року од непуних шест месеци од када је именован послаником.

Зависно од непосредног односа према опсценој лексици, сви балкански језици би се могли условно поделити у три велике групе:

а) **прву групу** представљали би они језици код којих постоји слободан однос – код ових језика сусрећу се најразличитији облици опсцене комбинаторике. У подједнакој мери заступљене су и клетве, као старији вид опсцености, и псовке, као новији вид. Реч је о румунском, српском<sup>12</sup> и мађарском<sup>13</sup> језику. Код ове групе језика, како румунски лексикографи посебно наводе (Dimitrescu, 1978: 98 □ 102; Petrescu, 1998: 204 □ 205; Avramescu, 2001: 112 □ 115), за појаву опсцене лексике и опсценог дискурса у румунском језику од пресудног значаја били су алоглотски додори и утицаји како из мађарског тако и из суседних словенских језика, што је условило да се појаве у највећој мери идентични опсцени калкови који су, као такви, сасвим непознати романској опсценој лексици. За илустрацију навешћемо неколико идентичних или готово идентичних примера који су, такође, непознати другим балканским несловенским језицима:

**Baszd meg a halott anyádat!**

Јебем ти мртву мајку!

Futu-ți moarta măți!

**Menj az anyád picsijába!**

Иди / марш у пичку материну!

Dute în pizda mății!

**Baszd a szájba a kurva anyádat!**

Јебем ти /мртву/ мајку у уста!

Futu-ți gății mății!

б) **другу групу** чине језици са стриктним односом – другим речима, код њих постоји ограничен број опсцених комбинација. Доминантну улогу имају клетве, док су у много мањем проценту заступљене псовке. То су: албански, аромунски, бугарски, мегленорумунски. Код ових језика примећује се шароли-

F%85%CE%BB%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B9%CE%AC%CF%81%CE%B7%CF%82%CF%83%CF%85%CE%B3%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AD%CE%B1%CF%82%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82%CE%AD%CF%86%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B5%CE%BD%CE%B1%CE%B2%CF%81%CE%AF%CE%B6%CE%B5%CE%B9%CF%83%CE%B1%CE%BD%CE%BB

<sup>12</sup> Поред српског, у ову групу могу се уврстити и сви други јужнословенски језици. О месту савременог македонског језика видети нешто ниже.

<sup>13</sup> И поред чињенице да мађарски језик ни по ком лингвистичком критеријуму не припада балканском језичком савезу, ми ћемо га овде ипак сврстати у групу балканских језика, имајући на уму критеријум опсцености, односно велики степен утицаја који је мађарски језик имао и одиграо приликом формирања опсцене лексике како у румунском тако и у српском језику.

кост када је реч о употреби опсцене лексике: Аромунски, на пример, приликом псовања користе искључиво македонски језик, док за клетву само арумунски; албански говори на Косову и Метохији су отрпели снажан утицај српске опсцене лексике те су се развили калкови сасвим непознати говорницима албанског језика у Албанији те арбрешког<sup>14</sup> у јужној Италији; у савременом македонском видљиви су јаки утицаји из српског, пошто су у целости преузете бројне псовке:

Pusheljia s-tsi macă! – Куга/чума те изела!  
 Pi locu s-tsi usuts! – На земљи се осушио! (= док не окајеш грехе, да не умреш)  
 Căruna a ta s-nu ancărună! – Венчање не дочекао! (= семе ти се затрло!)

Të shkosh në pithë të së ëmës! – Иди у пичку материну!  
 Të qafsha me kallamboq! – Јебем те кукурузом!  
 Të vënça në karr! – Набијем те на кару!

в) **трпећу групу** оличавају језици са релативним односом – носећи елемент је клетва, док опсцена комбинаторика још није развијена у пуној мери, што ће рећи да постоји могућност стварања ширег спектра псовки. У ову групу сврставају се македонски и грчки.

Мишљења смо да би се могла извршити још једна подела балканских језика на две групе према врстама речи које се употребљавају при формирању опсценог лексичког фонда:

1. група језика у којој безмало свака реч може ући у комбинаторни састав: грчки, мађарски, македонски, румунски, српски;
2. група језика с ограниченим опсценим лексичким фондусом: албански, арумунски, бугарски, мегленорумунски.

Како је сваки народ развио свој јединствен опсцени репертоар, онда се може рећи да је он један од додатних језичких елемената који сваки народ одваја од другог, чак и ако су они истог порекла или ако деле исти културно-цивилизацијски миље као што је балкански. Поред једног броја универзалних лексичких и конструкцијских елемената, попут мајке (у српском се у опсценом дискурсу најчешће сусреће лексема матер), задњице, мушког и женског полног органа као и свих производа дефекације, постоје и они који су сасвим различити, односно који су за нашу свест и поимање сасвим нелогични и неспојиви елементи. На пример, у шпанском се као изузетно јака увреда може чути *yo cago en la leche de tu madre puta que mamaste* („серем ти се у млеко<sup>15</sup> твоје мајке

<sup>14</sup> Арбрешима (алб. Arbëreshët) називају се Албанци који су пребегли на Сицилију и Калабрију током турских освајања Балканског полуострва почевши од краја XIV века па до почетка XVI у седам великих миграторних таласа.

<sup>15</sup> Овде „млеко“ нема конотацију млека, већ се метафорчки односи на сперму.

курве које си посисао“), у којој млеко и дефекација немају никаквих додирних тачака, баш као што постоје неспојиви спојеви у српској увреди *серем ти се у фамилију* или у грчкој *χέζω και κλάνω στα μούτρα σου* („серем и прдим у твоју фацу“, тј. серем ти се у посао). Када је реч о неспојивим елементима, они се могу пронаћи у српском у виду *најебао си као жути / жебаћеш ти чворка / жеб’о ти коњ мртву матер обешену за јаја* или у румунском *să-mi bagi mâna-n cur și să-mi faci laba la cacat* („забиј руку у дупе и издркај ми говно») или у бугарском *гладна карпатска вълчица с дълъг косъм минет (свирка) да ти прави дееба* („гладна дугодлака карпатска вучица да ти га попуши“).

## 5. Закључак

Балканско ареално окружење плодно је тло за развој недовољно (у нас) истраженог опсценог лексичког фонда народа који се њиме служи. Будући не-сродни, балкански језици обилују специфичним карактеристикама вулгарног лексичког репертоара, које их управо и чине таквим, јер поред извесног броја појединих универзалних лексичких и конструкцијских елемената (као што смо видели на примерима лексема мајка, задњица, различитих назива за мушки и женски полни орган и свих производа дефекације), постоје и неки које не можемо срести у другим језицима. Наведено указује на закључак да се и под окриљем балканског културно-цивилизацијског миљеа, па чак и код сродних језика, опсени дискурс може сматрати категоријом специфичном за сваки од овде разматраних језика.

Као што је већ споменуто, опсенизми представљају својеврсну мешавину табуа различитих врста који се интралингвално развијају у складу са свакодневним догађајима на друштвено-политичком и националном нивоу, што их сврстава међу најприлагодљивије језичке категорије, способне да прихвате и прате све савремене промене. Ипак, и поред оваквих карактеристика, балкански језици испољавају одређене разлике утемељене управо на односу говорника према опсценој лексици, те их стога условно можемо поделити на (i) језике код којих постоји слободан однос, а које углавном карактерише подједнака заступљеност клетви, као старијег и псовки, као новијег слоја лексичког фонда; (ii) језике код којих смо забележили стриктан однос, а то су углавном они које одликује доминантан удео клетви; и (iii) језици са релативним односом, код којих су клетве нешто доминантнији део опсценог дискурса, али их одликује и постојање незанемарљивог фонда псовки.

Пошто садржи лексичке елементе погодне за употребу као метафоричке инструменте који почивају на (у највећој мери универзалним) табуима, ова језичка категорија има све предуслове да еволвира. Из тог разлога поставља се питање на који начин и да ли ће код свих балканских језика доћи до истих или сличних промена, односно у којим правцима ће се развијати, што условљава спровођење једног свеобухватнијег истраживања утемељеног на компаративним лингвистичким анализама, уз посебан акценат на концептуалној анализи

заснованој на изради појмовних метафора за сваки од балканских језика понаособ, а затим и њиховој типологизацији и унакрсном контрастирању. Уједно, као једну од вероватно најмање испитаних проблематика, опсцену лексику је неопходно сагледати и са другачијих аспеката, посебно културолошког и антрополошког, што даље упућује на детаљнија мултидисциплинарна истраживања у овој области.

## Литература

- Avramescu, A. (2001). Influențele limbii maghiare asupra limbii române. *Buletinul Societății româno-maghiare*, Vol. XVI, Seria 3. Brașov. 67□95.
- Bader, M. J. (2002). *Arousal: The Secret Logic of Sexual Fantasies*. New York: Thomas Dunne Books.
- Bright, W. (1966). *Sociolinguistics*. Mouton.
- Clor, H. M. (1998). *Public Morality and Liberal Society*. University of Notre Dame Press.
- Dimitrescu, F. (1978). *Istoria Limbii Române*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
- Echols, E. C. (1951). The Art of Classical Swearing. *The Classical Journal*, Vol. 46, No. 6 (March, 1951). 291□298.
- Ferenczi, S. J. (1916). On Obscene Words. *Contributions to psycho-analysis*, 112□130, Toronto: Richard G. Badger.
- Grice, T. (2010). *Dirty words in the language classroom*. Oxford: Oxford University Press.
- Haugen, E. (1971). The Ecology of Language. *The Linguistic Reporter*. Supplement 25 (Winter 1971), 19□26.
- Jay, T. (2009). The Utility and Ubiquity of Taboo Words. *Perspectives on Psychological Science* (March, 2009) No. 4 (2), 153□161.
- Keenan, E. L. (1971). Two Kinds of Presuppositions in Natural Language. In C. Fillmore and T. Langedoen (eds.). *Studies in Linguistic Semantics*, 45□52, Holt-Rineheart-Winston.
- Koppelman, A. (2005). Does Obscenity Cause Moral Harm? *Columbia Law Review*. Vol. 15 (June, 2005). Columbia University Press. 1635□1679.
- Labov, W. (1967). The reflection of social processes in linguistic structures. In J. A. Fishman □ *Readings in the sociology of language*, 240□251, Mouton.
- Mercury, R-E. (1995). Swearing: A „Bad“ Part of Language; A Good Part of Language Learning. *TESL Canada Journal, Revue TESL du Canada*, Vol. 13, NO.1, 28□36.
- Palmer, D. J. (1977). Language Ecology. *TESOL*, Vol. 8, No. 3 (September, 1974). 225□232.
- Penavin, O. (1973). *Nyelvjárás és köznyelv: a nyelvjárás hatása a köznyelvre*. Újvidék: Forum Könyvek
- Petrescu, I. (1998). Calcurile în limba română contemporană. *ROMANIA HUNGARICA*, Vol. IV (No. 3). Seria A. București-Brașov-Budapest, 324□351.
- Rupel, D. (1986). The Maintenance of National Languages in a Socialist Setting: Slovene in Yugoslavia. *Slovene Studies* 8/2 (1986), 43□52.



Telebaković, B. (2011). Balkanizovanje. *Godišnjak Fakulteta političkih nauka 6. I deo: Politička teorija, politička sociologija, politički sistem*. Beograd: Fakultet političkih nauka, 149–158.

### Прилози с интернета

<http://www.pulsonline.rs/farma-5/sva-desavanja/2973/ekskluzivno-izbaceni-mica-nekome-moze-da-se-psuje-dete-foto>. [18. април 2014]

<http://www.winknews.com/Local-Florida/2014-04-02/Court-Romanian-mumble-means-contempt-for-lawyer>. [15. мај 2014]

<http://www.youtube.com/watch?v=AAIqMPBg-2g>. [18. мај 2014]

<http://edition.cnn.com/2014/01/08/us/nebraska-swearing-toddler/> [20. мај 2014]

<http://filalithisblog.blogspot.com/2011/03/blog-post.html>

<http://www.iefimerida.gr/news/77289/%CF%80%CE%AD%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%82%CF%84%CE%B1%CF%84%CF%83%CF%8C%CF%80%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%BF%CF%82%CF%80%CF%8E%CF%82%CE%AD%CE%BD%CE%B1%CF%82%CE%BA%CE%BF%CF%85%CE%BB%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B9%CE%AC%CF%81%CE%B7%CF%82%CF%83%CF%85%CE%B3%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AD%CE%B1%CF%82%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82%CE%AD%CF%86%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B5%CE%BD%CE%B1%CE%B2%CF%81%CE%AF%CE%B6%CE%B5%CE%B9%CF%83%CE%B1%CE%BD-%CE%BB>

**Predrag Mutavdžić, Ana Sivački**

## BALKAN LANGUAGES AND OBSCENE DISCOURSE

### Summary

The underlying structure of the obscene discourse in the Balkan languages is characterised by a specific kind of amalgam of various cultural, social, national, civilizational, and religious taboos additionally imbued with the current events at societal-political and national levels thus making the Balkan language environment a fertile ground for development of an obscene lexical fund whereas the insufficient extent to which it has been studied thus far imposes the need for more comprehensive research thereof. Owing to the fact that they are unrelated, the Balkan languages abound with vulgar lexical repertoire particularities, and even in addition to a certain number of universal lexical and constructional elements (as demonstrated herein on the examples of the lexemes mother, behind, different denominations for both male and female genitals, and for all products of defecation), there are also some that are not to be found in other languages. The afore-mentioned draws attention to the conclusion that obscene discourse may be regarded as a category specific for each of the languages

considered herein even under the auspices of the Balkan cultural and civilizational milieu.

As already mentioned, obscenities are a distinct combination of different kinds of taboos developing intralingually in accordance with mundane events at societal-political and national levels thus placing them amongst highly adaptable linguistic categories capable of accepting and following any contemporary change. However, even in addition to such characteristics, the Balkan languages demonstrate certain differences based on the very relation of the speaker towards obscene lexis, hence they may be conditionally divided into (i) languages with an unconfined relation predominantly characterised by an equal presence of curses (malisons) and swearwords, the former being an older and the latter being a newer layer of the lexical fund (Romanian, Serbian, Hungarian); (ii) languages as to which a more strict relation has been detected, and these are mainly those characterised by a predominant portion of curses (Albanian, Aromanian, Bulgarian, and Moglenitic); and (iii) languages with a relative relation, which are those with curses being a somewhat more dominant part of the obscene discourse, while concurrently being characterised by the use of an innegligible number of swearwords (Macedonian and Greek).

Furthermore, we are of the opinion that the Balkan languages may be divided into two additional categories according to the types of words used when obscene lexical units are formed: (i) group of languages wherein practically every lexeme may be used for said purposes, which includes Greek, Hungarian, Macedonian, Romanian, and Serbian; (ii) group of languages with a confined obscene lexical fund, which encompasses Albanian, Aromanian, Bulgarian, and Moglenitic.

Owing to the fact that it contains lexical elements suitable for use as metaphoric instruments based on (predominantly universal) taboos, obscene vocabulary as a linguistic category has all the prerequisites to evolve in the future. For this particular reason the question arises as to the manner in which the same or similar changes are to occur, and whether they are to develop in all the Balkan languages, thus imposing the need for performing more comprehensive research based on comparative linguistic analyses with special emphases on conceptual analysis founded on development of conceptual metaphors for each of the Balkan languages individually, followed by their classification and mutual contrasting. On the other hand, obscene vocabulary should be regarded from other aspects as well, particularly from the culturological and anthropological ones, which further requires more detailed multi-disciplinary research in this linguistic field.

predrag.mutavdzic@fil.bg.ac.rs  
ana.sivacki@fil.bg.ac.rs

